

İLETİŞİMİN AMERİKANLAŞMASI

İbrahim Emre GÜNAY*

Öz

İletişim ekonomik yapıların temelinde ve toplumsal, politik ve kültürel ilişkiler yumağı içinde gelişmiştir. İletişim teknolojilerinin gelişimi başta hem ekonomiyi hem de küresel yaşamı olumlu etkilemiştir ancak sanayileşmenin sonunda başlayan ve tüketim düzenine geçilmesiyle en üst seviyeye ulaşan iletişim ağlarının tüm dünyayı sarması, ilerleme çatısı altında iletişime değil ekonomiye başka bir deyişle sisteme hizmet etmesi sonucunu doğurmuştur. Çalışmamızda 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren teknolojik üstünlüğe sahip Amerika'nın sahip olduğu iletişim teknolojileriyle eşitlikçi olmayan bir şekilde dünyanın geri kalanına enformasyonun tek yönlü akışını sağlayarak kendi kültürel değerlerini enjekte etmeye çalıştığı gösterilecektir. Amerika sisteme uyumlu bir şekilde dünyanın geri kalanına dünyayı sarmadığı iletişim ağlarıyla, ekonomi temelinde kültürel bir hegemonya kurarken, aslında bilginin tek yönlü akışını sağlama ile iletişimi Amerikanlaştırmıştır. Bu bağlamda feodal dönemde burjuva üzerinden ticaretin dışı doğru açılım süreci ve Aydınlanma dönemini hazırlayan matbaa ve sonrasında telgraf ve televizyonun etkileri iletişimin gelişimi ve yayılması temelinde açıklanacaktır. Sonrasında iletişimin dünyasallaşması ve küreselleşmesi yaklaşımlarının ana hatları ortaya konarak iletişimin aslında Amerikanlaştığı gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Amerika, Kapitalizm, Teknoloji

AMERICANIZATION OF COMMUNICATION

Abstract

Communication has developed on the basis of economic structures and within the bundle of social, political and cultural relations. The development of communication technologies has had a positive impact on both the economy and global life, but the fact that the communication networks, which started at the end of industrialization and reached the highest level with the transition to consumption order, have surrounded the whole world, resulting in the service of the economy, in other words, the system under the roof of progress. In our study, it will be shown that since the second half of the 20th century, America, which has technological superiority, has tried to inject its own values by providing a one-way flow of information to the rest of the world in an unequal way with its communication technologies. While America establishes a cultural hegemony on the basis of economy with the communication networks it wraps the world with the rest of the world in harmony with the system, its communication has become Americanized by providing a one-way flow of information. In this context, the process of outward expansion of trade over the bourgeoisie in the feudal period and the effects of the printing press that prepared the Enlightenment period and the telegraph and television afterwards will be explained on the basis of

ATIF: Günay, İ. E. (2023). "İletişimin Amerikanlaşması". *Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi*, 3 (2): 19-42.

the development and spread of communication. In addition, it will be tried to show that communication is actually Americanized by revealing the main lines of the approach to the worldization and globalization of communication.

Keywords: Communication, America, Capitalism, Technology

Giriş

İletişimin yayılması Aydınlanma'nın ülküsü olan ilerlemecilik bağlamında bir ilerleme aracı olmaktan çıkmış, kültürün endüstrileştirilerek pazarlanabilir bir metaya dönüştürülmesiyle tahakküm aracına dönüşmüştür. Kapitalist sistemde ekonomi ve kültür bütünleşmiştir ve bu bütünleşmenin iletişim sistemlerinin gelişimiyle yakından ilgilidir. Kültür kitle iletişim araçlarının etkisiyle türdeş hale gelirken yerele bağlı olarak insanlar arasındaki farklılıklar yok edilmekte ya da suni farklılıklar üretilmekte böylece tüketim odaklı ve sistemi yeniden üreten homojen bir kültür oluşturulmaktadır. Kültür, endüstri haline alırken aynı zamanda sistemle uyumlu bir şekilde tahakküm oluşturmaktadır.

Bugün içinde bulunulan düzenin temeli Amerika'nın keşfi ve Aydınlanmayla ortaya çıkan içinde rasyonel temelde ilerleme ülküsünü barındıran zihinsel dönüşüme dayanmaktadır. Sonrasında aynı zihin üretim düzeninden irrasyonel tüketim düzenine geçişi sağlamıştır. İletişim araçlarıyla uzam ve zaman farkı ortadan kalkmış, mesafeler yok edilmiştir. Feodalite sonrası pazar ekonomisi ve gerektirdikleri, bilgi üretimi ve dağılımı, yeni düzeni üretecek yeni gelişmelerdir. Matbaanın kullanımı ve sonucunda Aydınlanma dönemi ve tipografik düşüncenin inşa edilmesi süreci son derece önemli bir devrindir. Ancak telgraf tipografik düşüncüyü geriletmesi ve sonrasında başta televizyon olmak üzere diğer görsel iletişim sistemlerinin icat ve kullanımlarına yol açması nedeniyle kısaca yeni bir dönemin kapısını açması dolayısıyla mihenk taşlarından biri olarak kabul edebiliriz. Üretim düzeninden tüketim düzenine geçilmiştir ve iletişim iş diline dönüşmüştür. İnsanların yaşamlarını devam ettirmeleri için gerekli olan tüketimi gerçekleştirmeleri yerini psikolojik ihtiyaçların temini bağlamında irrasyonel bir şekilde göstergelerin tüketimine bırakmıştır. Amerika tüm dünyayı kendi ekonomisinin alanına dahil ederken, bunu sahip olduğu üstün teknolojiye bağlı olarak iletişim sistemleri üzerinden gerçekleştirmektedir. McLuhan'ın küresel köy kavramı iletişimin küreselleşmesini kavram olarak akıllarımıza getirirken aslında Amerika zaten kendisinin küresel bir toplum olması bağlamında kendi küresellik ağlarını genişletmekte ve kendi kültürel hegemonyasını kurarak sistemi geliştirmektedir. Amerika sahip olduğu iletişim ve enformasyon teknolojileriyle dünyanın geri kalan uluslarına karşı üstünlük kurmaktadır.

İnsanlar kitle iletişim araçlarıncı üretilen ve dolaşıma sokulan haber ve enformasyonla göstergeler dünyasına hapsedilmişlerdir. Aklın gösterdiği yolda insanlık kendi krallığını

kurmaya çalışırken başka bir deyişle daha çok özgürlük ve mutluluğu hedeflerken, aradıklarını ancak pazar ekonomisinin verdiği ölçüde bulmuştur diyebiliriz. İletişim teknolojilerinin gelişimi bu teknolojilere sahip olanların egemenliğini pekiştirmesini sağlamaktadır. 1969'da Brzezinski Amerika'nın tarihin ilk küresel gücü olduğunu vurgulamıştır (Mattelet, 2016). Ancak Küreselleşmeyle tüm engellerin ortadan kalktığı, adil demokratik dolayısıyla tüm insanların birleştiği mutlu bir dünya özelliğini yitirmiştir. Amerika kendi kültürel değerlerini yine kendi kültür endüstrisi vasıtasıyla evrensel değerler haline getirmekte ve küreselleşmektedir ancak bu küreselleşme Amerika'nın dünyanın geri kalanını kendi içine alarak gerçekleşmektedir. Bu bağlamda Küreselleşme aslında Amerikanlaşmadır diyebiliriz. Amerika sahip olduğu yüksek teknolojiyi kullanarak eşitsiz bir güç olarak dünyanın geri kalanına kendi değerlerini ihraç etmekte ve ayrıca iletişim teknolojilerini kullanarak örtük bir şekilde hegemonya kurmaktadır. İletişim ağlarının tüm dünyayı sarması daha iyi bir iletişimi sağlamak yerine beraberinde iletişimsizliği getirmektedir. Sisteme hizmet eden iletişim ağları içinde insanlık kurtuluşunu ekonomik yapının içinde edindiği bir illüzyondan ibaret olan mutlulukta aramaktadır.

İletişimin Amerikanlaşması çalışmamızda esasında Amerika'nın teknolojik olarak diğer ülkelere göre üstün olması dolayısıyla iletişim sistemlerini kullanarak kendi değerlerini yaymasıdır ya da Amerikan değerlerinin tüketim temelinde göstergeler üzerinden yayılımıdır. İletişim ağlarının dünyayı sarması ve beraberinde getirdiği ilerlemeci çağdaş ve modern bir yaşam tarzı hedefi aslında görünürde kalmıştır çünkü ekonomik amaçlar sistemde belirleyici olmuştur.

Eski düzenin yerine yeni bir düzenin geçmesi başka bir deyişle Tanrının krallığının yerine insanın kendi krallığını kurması insanlara daha fazla özgürlük ya da mutluluk getirmemiştir. Aydınlanmanın ilerleme ülküsü toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik gelişmeleri beraberinde getirirken, teknoloji temelinde iletişim sistemleri de gelişmekte ve tüm dünyayı sarak çağdaş, modern yaşamın en önemli işareti haline gelmiştir. Mattelet özgürlük için çıkılan yolun sonrasında değiştiği ve Aydınlanmanın vaatlerini yerine getiremediğini söyler çünkü ilerleme anlayışının ekonomik alana hapsedilmesiyle insan yaşamında iletişim sistemleri yaşamı hegemonya altına alan bir sisteme dönüşmüştür (Mattelet, 2016).

Amerika sahip olduğu yüksek teknoloji ve iletişim sistemleri vasıtasıyla tüm dünyayı içine alacak kadar gelişmiştir ve kendi yaşamını oluşturan kapitalist değerlerini dünyanın kalan kısmına enjekte etmektedir. Başka bir deyişle sistemi yeniden üretmesi için gerekli olan düşünüş ve eylem tarzının oluşumu ve evrimleşmesi önemli ölçüde iletişimin Amerikanlaşmasıyla gerçekleşmektedir.

Bu bağlamda kapitalizmin zihinsel gücünü temsil eden burjuvanın doğuşu ve ticaretin yayılarak gelişimi içinde matbaanın dönüştürücü etkisi açıklanacaktır. Sonrasında ekonomi alanıyla bütünleşecek olan iletişim ağlarının başlangıç dönemi telgraf ve televizyonun dönüştürücü etkisi üzerinden gösterilecektir. 2. Dünya savaşından sonra iletişimin dünyasallaşması ve küreselleşmesi düşünceleri ortaya konarak iletişimin ekonomiyle nasıl bütünleşerek hegemonik bir unsur haline geldiği ve aslında bizim düşüncemize göre iletişimin Amerikanlaştığı ortaya konmaya çalışılacaktır.

Burjuva ve Ticaretin Dışa Doğru Gelişimi

Burjuva geleneksel düzenin dışında, daha önceki topluluklarda görülmeyen kendine özgü bir sınıftır. Ürettikleri fazlalığı kar ile satarak biriktiren ve yine biriktirdiğiyle yatırım yapan, zenginleşme arzusuyla dolu bir sınıftır (Pirenne, 2016: 95). Ayrıca farklı değer yargılarına sahiptirler ve kökleri özgürlüğe, özerkliğe ve yeni bilgi edinimine dayanmaktadır (Goff, 2005: 45-46).

Ticaretin gelişmesi merkezin dışa doğru gelişimini sağlamıştır. Başka bir deyişle yaşamı dışa doğru genişletmiştir. Ticaret belirli bir zenginliği ifade ederken, her daim güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Can ve mal güvenliği feodal yapıyı aşan, yeni bir düzeni arz etmiştir. Yerel olarak o bölgenin lordu ya da krallar her ne kadar koruma sağlasa da diğer bölgeler arasındaki farklılıklar ve istikrarsızlık ya da eşitsizlik, istikrarlı, eşitlikçi ticareti geliştiren ve kolaylaştıran merkezi ve güçlü bir otoriteyi gerekli kılmıştır. Ticaret geliştikçe kendi yapısını da oluşturarak mevcut yapıyı sürekli yenilemiştir.

Ticaretle zenginleşen burjuva yeni düzenin oluşmasında da etkili olmuştur. Geniş toprak sahipliğinin belirlediği güç ve iktidar yerini paraya bırakırken, krallar ve diğer soylular artık güçlerinin ekonomiye bağlı olduğunu görmüşlerdir ve ticareti destekleyerek burjuvanın önündeki engelleri kaldırmaya daha istekli olmuşlardır. Güçlü ordular ve belirli bir hukuk temelinde işleyen ve burjuvanın belirlenmesinde etkin olduğu yerel yönetimler kurulabilecek ve yeni yapısal düzenlemeler yapılabilecekti. Böylece hukuk temelinde işleyen sistem ticaretin önündeki engelleri kaldıracak ve gerekli özgürlük ortamını sağlayacaktır.

Burjuva yatırım yaparak gelişiyor ve kurduğu yeni düzene ait yapılarla krala ve soylulara karşı sahip olduğu zenginliği kullanarak kanlı bir savaş yapmadan kendini var eden düzeni üretiyordu. Belki de yüzyıllar sonra gerçekleşecek küreselleşmenin tohumları atılıyordu. Günümüzdeki belirli durumlarda devletlerin üzerinde bir otoriteye sahip ve ticareti güçlüden yana gelişmesini sağlayan uluslararası kurumların varlığının nedenleri, loncaların oluşumundaki nedenlerle benzerlik göstermesi tesadüf değildir. Ticari ağların oluşmasında ve

yayılarak tüm dünyayı sarmasında loncaların en temel gelişmelerden bir tanesi olduğunu söyleyebiliriz. Ortaçağ toplumunda; loncaların ekonomik ve sosyal görevleri vardı. Bu görevler arasında en önemli olanı üretimin düzenlenmesi ve kontrolüdür. Başka bir deyişle lonca kendi üyesi olan tüccarı iç ve dış ekonomik rekabete karşı koymakta, çalışma saatlerinden ücretlerin belirlenmesine kadar hatta ürünün kalitesinin ölçülmesine kadar farklı süreçlerde belirli görevleri en ince ayrıntısıyla icra etmekteydi. Loncalar tüccarlar arasında uyum ve tek sesliliği de sağlıyordu (Küçükkalay, 2014: 208). Böylece loncalar yereli aşmak ve kilise baskısını bertaraf etmek için tüccarların kurduğu ve ekonomik olarak yerelin üzerinde bir düzen oluşturuyordu.

Ticaret hacminin genişlemesiyle malların taşınması için araçlar, yollar, köprüler ve rıhtımlar inşa edilerek nehirler etkin bir ulaşım aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ulaşım ve ticaret karşılıklı etkileşim içinde gelişmiştir. Ticaretin gelişmesi; karı, refahı, üretimi artırırken, halkın ekonomi ile ilgili algısını da değiştirmiştir. Artık halk feodalizmin çözülmesinde en önemli etkenlerden olan pazar oluşumunu ve loncaların oluşumunu destekliyordu (Küçükkalay, 2014: 185). Lonca sistemi aslında bugün içinde yaşadığımız dünyanın küreselleşmesindeki belki de ilk adımdır diyebiliriz. Ortaçağda kurulan loncalar yerelin üzerinde bir güç elde etmiştir. Bunun en önemli sebebi ise paranın ya da parayı getiren ticaretin artık bir iktidar aracı haline gelmesi yani gücün en önemli işareti olmasıdır. Burjuva nüfus olarak da büyüyor ve geniş alanlara doğru yayılıyordu. Feodal yapı da kendi içinde burjuvanın önderliğinde dönüşüyordu. Yeni bir sistem oluşuyordu. Kralların burjuvadan aldıkları paraya ihtiyacı olması burjuva sınıfını iktidarda söz sahibi de yapıyordu. Yargıç, doktor, avukat, bakan gibi mevkiler bu sınıf tarafından dolduruluyordu (Huberman, 2017: 90). Krallıkların içinde yeni yapılar ortaya çıkmakta, modern kurumlar kurulmaktaydı. Ekonomik yapının dönüşmesiyle, yönetim biçimleri de dönüşmüş ve sınıfsal yeni bir yapı oluşmuştur. Önceki dönemlerin köylü, serf, senyör, papaz ve şövalye gibi sınıflarının yanında yeni sınıflar, güçlü bir şekilde toplumsal yapılanmadaki yerini almaya başlamıştır. Sınıfsal dönüşümün gerçekleşmesi uzun bir süreci almıştır (Küçükkalay, 2014: 198). Ancak bu süreç ticaretin getirdiği zenginlikle gerçekleşmiş ve önemli dönüşümleri de beraberinde getirmiştir.

Sanayi devriminin gerçekleşmesi ve kapitalist kültürün oluşabilmesi için gerekli olan birikim sadece ticaretin gelişmesiyle mümkün olamazdı. Coğrafi keşifler sanayileşmenin oluşması için gerekli anaparanın en önemli kaynağını oluşturmuştur. Ancak doğudan gelen zenginlikler de yeterli olmasa da Amerika'nın keşfini hazırlaması ve önemli değişimlere neden olması açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda Hindistan'a ulaşma da başka yollar deneyen İtalyan denizcilerin pusulayı geliştirmeleri ve mesafeleri ölçebilmeleri ve bilgiye

dayalı harita çizebilmeleri denizcilerin kıyı denizlerden koparak açık denizlerde yol almalarını sağlamıştır. 1498'de Hindistan deniz yolunun keşfi yeni olanaklar sunmuştur. Ticaretin yolları değişince bundan yararlananların da sayısı artmıştır ve birtakım engeller aşılmıştır. Ana yolun Atlas okyanusu olarak değişmesiyle Portekiz, İspanya gibi diğer ülkeler de ticaret savaşına katılmışlardır. Ticaret uluslararası ticarete dönüşürken keşiflerle ticaret yayılmış ve dört kıtadan oluşan büyük bir pazar oluşmuştur. Malların pazarlara taşınması ve bu pazarlardan eve yeni malların getirilmesi yeni icatları ve keşifleri de motive etmiştir. Amerika'nın keşfi ve Avrupa'ya akan altın, gümüş ve diğer zenginlikler ile birikim sağlanmış ve sanayi devrimi gerçekleştirilebilmiştir. Bilinmeyen bir kara parçasına gitmek ve üzerinde garnizonlar kurarak, yerlilerle anlaşmalar yapmak ve ganimetleri ana karaya getirmek için gerekli organizasyon ve para için İngiltere'de ilk anonim şirketler kurulmuştur. Bu şirketlerin elde ettikleri gelirler önemli birikimlere yol açarken, bu birikimler 18. yüzyılda Sanayi Devriminin gerçekleşmesini sağlayacaktır. İngiltere ve Hollanda ticaret yaparak önemli servetler elde ederken, İspanyollar Amerika kıtasından, Meksika ve Peru'dan gemiler dolusu altın ve gümüşle dönerek Avrupa'nın önemli ölçüde birikime sahip olmasını sağlamışlardır. 16. yüzyılda İspanya dünyanın en güçlü ve zengin ülkesiydi. Bunun en önemli sebebi ise Amerika kıtasından getirdikleri tonlarca altın ve gümüş gibi kıymetli madenlerdi. Burjuva güçlendikçe etki alanını merkezden dışa doğru yoğunlaştırarak yayıyordu. Daha çok kazanmayı ve önündeki her türlü sınırın ya da engelin kaldırılmasını istiyordu. Bu bağlamda serbestlik ve bireycilik, aklın hakim olduğu bir hayat tarzı burjuva'nın en önemli ideallerini oluşturuyordu.

Feodal yapının içinde doğan burjuva, malların serbest mübadelesine dayanan, öncelik le kar etme amacı güden değişik yeni bir düzen kurmuştur. Başka bir deyişle kapitalizmi üreten ve geliştiren bir sınıftır. Günümüzde neo-kapitalizm olarak adlandırılan sistemin de hem kurucusu hem de yürütücüsüdür. Bu nedenden ötürü sistemin tam merkezinde oturan burjuvanın kim olduğu ve nasıl geliştiği günümüzde sistemi anlayabilmek için ana hatlarıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Sistemin en önemli üreticisi ve yayıcısı olarak iletişim teknolojilerinin gelişimi ve sonuçları da günümüzde iletişimin Amerikanlaşmasının arka planını oluşturması açısından önemlidir.

İletişim Teknolojileri ve Dönüşüm

15. yüzyılda matbaanın kullanılması ve 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren telgraf, radyo, sinema ve televizyon gibi iletişimin teknolojileri insanın yaşamını dönüştüren en önemli unsurlardır diyebiliriz. Teknoloji kendi gerçeğini oluştururken, insanın yaşamını da bu gerçeklik içerisinde toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik olarak dönüştürmektedir. 17.

yüzyıldan itibaren matbaanın getirdiği sonuçları belirgin olarak görürüz. Yazılı kültürün halk arasında yayılması ardışık düzen içinde öğrenmeyi zorunlu kılan eğitim anlayışını doğurmuştur. Akli ve eleştirel düşünceyi ortaya çıkarmıştır. Aydınlanmayı hazırlamıştır diyebiliriz. 19. yüzyıldan sonra işitsel görsel iletişimin gelişerek yaygınlaşması sonucunda insanlar arasındaki farklılıklar yerlerini benzerliklere başka bir deyişle türdeşliğe bırakmıştır ve tüketim toplumunun oluşmasının önemli bir unsuru olmuştur. Bu bağlamda iletişim teknolojilerinin gelişimi ve neden oldukları dönüşümün etkisi ortaya konmaya çalışılacaktır.

Matbaa ve Tipografik Kültür

15. yüzyılda matbaanın kullanımı sözlü kültür dönemini sonlandırmış ve yeni bir dönemi; basılı kültür dönemini başlatmıştır (Batuş, 2003: 270). Basılı kültür insanların düşünce yapısını değiştirmesi açısından Aydınlanmayı hazırlayan önemli gelişmelerdendir. Okuma kültürü belirli bir zümreye ait olmaktan çıkarak halk arasında yayılmış böylece sınıflandırma, sonuç çıkarma ve akıl yürütme gibi özellikleri gerektiren bir düşünce çizgisi oluşmuştur. Mantıksız ve çelişkili olanın tespitini sağlayan ayrıca bunların çözümünü de beraberinde getiren analiz etme becerisi de gelişmiştir. 16. yüzyıla kadar okuryazarlık yeteneği sadece bilim insanlarında ve ruhban sınıfında görülmekteydi. 18. yüzyılda ise okulların yaygınlaşması ve eğitimin zorunlu hale gelmesiyle okuryazar sayısı önemli ölçüde artmıştır. Matbaa ve basılı kitapların yayılması uzun süreli okul eğitimini gerekli kılmıştır. Düşünsel, analitik, sabırlı, iddiacı ve dengeli olmak tipografi kültürünün en önemli özellikleridir. Bu düzeye ulaşmak ardışık müfredat anlayışıyla gerçekleşmiştir. Kavramsal, tümden gelimci ve ardışık düşünme yeteneği, akla ve düzene değer verme, mesafeli ve nesnel yaklaşma becerisi, mantıklı olmak ve çelişkilerden uzaklaşmak tipografik insanın başlıca özellikleri olarak sayılabilir (Postman, 2020: 69-70). Matbaanın kullanımı ve yazılı metinlerin yayılması ve buna bağlı olarak okuma-yazma oranlarının yükselmesi açılan okullarda verilen formel eğitimin yanı sıra Avrupa'nın entelektüel birikiminin de sonucudur. Kağıt üretimi biliniyordu ve el yazmaları sınırlı olsa dönemin koşullarına göre yaygındı. Kısa sürede insanlar basılı kitaplara ilgi göstermiş ve okuryazarlık hızlı bir şekilde yayılmıştır. Toplum ticaretin gelişimine bağlı olarak dönüşürken, matbaa bu dönüşümü temellendiren ve geliştiren bir unsurdur. Matbaa kapitalist sistem doğrultusunda gerekli olan düşünce tarzının yayılması açısından önemli olduğu kadar, kar getiren ve yeni bir endüstrinin oluşumunu başlatması açısından da önemlidir.

Kitapların basımı ve dağılımı okuyucu kitesini genişletirken, okuyucuda bireyselleşmeyi doğurmuştur. Sesli okumadan sessiz okumaya geçilmesi insanın özel yaşamının oluşmasını sağlamıştır. İnsanlar kitabını alıp kendine ait bir yer oluşturarak sessizce

kitabını okurken hem kendi iç sesini dinleme fırsatı yakalıyor hem de diğer insanlardan koparak kendi bireyselliğini gerçekleştirmiştir (Postman, 1995). Ortaçağın feodal düzenine ait kültürel sınırlılıkların matbaa ile aşmaya başlanmasıyla, yeni gerçekler ve algılar dünyasının da kapısı açılmıştır. İnsanlarda kişisel kimlik fikri gelişirken, var oluşlarıyla ilgili düşünmeye ve konuşmaya başlamışlardır. Matbaa teknoloji olarak tarafsız bir enformasyon ileticisi değildir. Matbaa enformasyonun otorite olmasını sağlaması dolayısıyla bir dönüm noktasıdır. Matbaa ana dilleri ortaya çıkarmış, ulusların oluşmasında etken bir rol gerçekleştirmiştir (Güngör, 2016: 183). Aristo'cu bilim anlayışı yerini modern bilim anlayışına bırakmıştır. Matbaa ile yazılı belgelerin kitaplara dönüştürülmesi yeni bir simgesel çevre yaratmıştır. 16. yüzyılın sonlarında bilimsel devrimin hazırlayıcısıdır. Astronomi, anatomi, fizik gibi bilimlerin yanı sıra ticari belgeler, tarım ve tıp ile ilgili pratik bilgilerde herkes için okunmak üzere basılmış ve çoğaltılmıştır. Dünya enformasyon ve soyut deneyimle dolmuştur ve sonuçta yeni bir bilinç ortaya çıkmıştır. Basılı sözcüğün otoritesi, kavramsal düşünme, entelektüel güç, ardışıklığa ve akla yönelim bireysellik temelinde yeni bir çevrenin oluşturulmaktaydı. Matbaa 20. yüzyıldaki toplumsal değişimlerin önemli nedenlerinden biridir denilebilir (McLuhan, 2001: 303).

Matbaa Aydınlanma dönemini hazırlayan bir unsurdur. Aydınlanmaya giden yolda okuma yazma yetisinin yayılmasında ve sayıca artmasında, düşünce şeklini değiştirmesi, uluslaşma, birey olma gibi eski düzenden farklı yeni bir düzeni ifade eden yeniliklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bir hammaddenin işlenmesi sonrasında ürünün satışını gerçekleştirmeden önce maliyet ve kar analizi yapabilmek, satıştan elde edilen parayla birikim yapmak ve sonrasında daha büyük kar elde edebilmek için birikimi yatırıma yönlendirmek ve piyasa mantığını anlamak gibi sistemin oluşması için gerekli başlangıç aşamalarının oluşumu eski düzenden farklı bir düşünüş tarzı gerektirmiştir. Matbaa burjuvada bu düşünce tarzının oluşmasında son derece etkin olduğu gibi yayılması ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Postman, 2020).

Telgraf ve Televizyon

Matbaanın getirdiği sonuçlar uzun süre etkili olmuştur çünkü yazılı basımın etkisini kırabilecek yeni teknolojiler 1900'lü yılların başında ortaya çıkmıştır. Radyo, sinema, fotoğraf ve televizyon teknolojileri insanları tipografi dünyasından ya da yazımın düşünsel dünyasından kopararak, göstergeler dünyasına doğru çekmiştir. Bu dönüşüm sonucu 2. Dünya savaşı sonrası insanın göstergeler dünyasına hapsolmesine ya da tüketim toplumunda yaşamışını getirecektir. Sanayileşme sonrası dönem ve Amerika'nın uzaktaki varlığı iletişimin genişlemesini zorunlu

kılarken insanoğlunu da bir takım yeni buluşlara itmiş ve dolayısıyla bu durum teknolojik gelişmeleri de beraberinde getirmiştir (Postman, 1995).

Elektrikli telgraf, bir mesajın hızının insan hızını aşmasını sağlayan ilk iletişim aracıdır. Zaman ve uzamı birleştirerek mesafeleri yok etmiştir (Carey, 2019: 288, 294). Ayrıca telgraf enformasyonu ilk kez meta haline getiren teknoloji olması nedeniyle iletişim dünyasında devrim yapmıştır. Dönemin koşullarında en uzaktan ve en hızlı şekilde enformasyona ulaşmayı sağlayan telgraf insanı düşünsel olarak geriletmiştir diyebiliriz çünkü telgraf yapısı gereği derinlikli düşünmeyi değil yüzeysel düşünmeyi sağlamıştır (Rigel, 2003: 272). Mesaj sınırlı sayıdaki kelimelerle insanın düşünmesine gerek bırakmayan slogan tarzında oluşmaktaydı. Telgraftan sonra insanın düşünsel dünyasına darbe indiren diğer teknolojik gelişme fotoğraftır. Görmek okumanın yerini almaktaydı. Geleneksel iletişim etkisini kaybederken, telgrafın hızı ve fotoğrafın görselliği insanların algılarını ve düşüncelerini yapılaştıran bir nitelik kazanmıştır. Telgrafın hızı ve fotoğrafın görselliğini birleştiren bir teknoloji olarak televizyon imajın düşünce üzerindeki egemenliğinin zaferini sağlamıştır (Postman, 2020: 111). Televizyon uzun yılların sonunda oluşan tipografik kültürün mesafeli ve eleştirel analitik yaklaşımını ekrana getirdiği her konuyu eğlenceli biçimde ya da düşünmeyi engelleyici bir yaklaşımla ekrana getirerek öldürmüştür (Postman, 2020: 180). Artık insanlar ne söylendiğiyle değil nasıl söylendiğiyle ilgilenmektedir. Bilgi telgrafın icadıyla denetimden bağımsızlığını ilan etmiştir ve özgürleşme yolunda ilk adımı atmıştır diyebiliriz. Telgrafla beraber kamera, telefon, pikap, sinema, radyo ve TV gibi icatlar yeni simgesel bir dünya yaratarak, toplumsal dönüşümlere sebep olmuşlardır. Elektronik ve grafik devrimler, karikatürler, posterler ve sonunda reklamların doğuşu gibi gelişmeler sistemle uyumlu bir şekilde görevlerini yerine getirerek, tüketim toplumunun oluşumu sağlamıştır. Aynı zamanda teknolojinin hızlı gelişimi dünyanın iletişim ağlarıyla sarmalanmasını da beraberinde getirmiştir.

Sözcükler ve resimler farklı söylem evrenlerine aittirler çünkü sözcük, bir imgelem düşüncesidir, resim ise aklımıza değil duygularımıza seslendiği için farklı bir evrene aittir (Postman, 1995). Sistem ya da pazar insanların düşünmesini değil duyumsamasını ister. Ekranlardan sürekli akan görüntüler, okur-yazar dünyayı zayıflatan bir etkendir. Ekran zihinleri uyutmaktadır çünkü kitle yönelimli imge üretimi rasyonaliteyi dışlamaktadır (Baudrillard, 2017). Televizyon basılı sözcük mantığının çizgisel ve ardışık mantığına sert bir şekilde muhalefet eder ve kendini izletmek amacıyla her konudan yararlanır. Her şey açığa çıkarılmalı ve saklı olan hiçbir şey kalmamalıdır. Şimdiye odaklı ve ışık hızlı bir teknoloji olan televizyon ekrana getirdiği konuların detaylarına inmez ve derinlemesine araştırmaz. Televizyon izleyicilerine fiziksel, ekonomik, bilişsel sınırlar koymaz. Televizyon matbaanın getirdiği

dönüşümleri yeniden tersine çevirmiştir diyebiliriz. Enformasyonun hızı ve yoğunluğu artmış insanların düşünmeye vakitleri kalmamıştır ve her türlü etkiye açık hale gelmişlerdir. Eski düzenin gerektirdikleri kendini sınırlama kapasitesi, hazı erteleme hoşgörüsü, kavramsal ve ardışık olarak sofistike düşünme yeteneği, hem tarihsel sürekliliğe hem de geleceğe ilişkin zihinsel meşguliyet, akla ve hiyerarşik düzene yüksek bir değer biçme gibi özellikler zayıflamıştır ve tüketim toplumunun gerektirdiği şekilde sistemle uyumlu hale getirilmişlerdir (Baudrillard, 2009: 254).

Ekrana getirilen olaylar tarihsel süreklilikten koparılmış, parçalı ve hızlı bir şekilde akış halindedir. İnsanlar ekrana getirilen olaylarla değil, uygulanan aşırı hız ile olayların gelişimi ve çözümü arasındaki mesafenin en aza indirilmesiyle duygusal olarak köreltilmektedirler. Yaşamın heyecanını anımsalılık ve hız üretmektedir (Adanır, 2017: 35). Haber programları eğlendirici şov programlarına dönüşmüşlerdir. Olaylar kurgulanmakta ve eğlenceyle harmanlanmaktadır. Haberler düşündürmeyi değil eğlendirmeyi amaçlamaktadır. İnsanlar gülme, ağlama ya da uyuşmaya terk edilmişlerdir (Virilio, 2003: 21).

Kapitalizm iletişim teknolojilerini kullanarak her şeyi kendine adapte etmektedir. Televizyon anlatmak istediğini görsel imgelemleri kullanarak anlatır ve olayları hikaye tarzında sunar. O zaman ekrana getirilen her şey tüketilmek için göstergeye dönüştürülerek hikayeleşmektedir. Matbaayla başlayan iletişimin yayılması insanları özgürleştirirken, telgrafla başlayan ve sonrasında diğer iletişim sistemlerinin ortaya çıkışıyla ya da iletişim ağlarının tüm dünyayı sarak ekonomiyi birleşmesiyle, iletişim insanların yaşamlarını hegemonya altına alan bir araca dönüşmüştür.

İletişimin Dünyasallaşması

İletişimin dünyasallaşması, teknolojik gelişmelere bağlı olarak uluslararası iletişimin gerçekleşmesidir. Başka bir deyişle kitle iletişim araçlarıyla farklı ülke ve toplumlar arasındaki bilgi akışının sağlanmasıdır (Mattelart, 2016: 16). Ekonomik alan olarak dünyanın bütünleştirilmesi, iletişim sistemleri içinde geçerlidir. Kapitalizm yayılmak için yer buldukça yayılacak ve o yeri kendine eklemeyecektir. Kapitalizmin gelişmesine iletişim teknolojileri de yardımcı olmaktadır (Mattelart, 2016).

İletişimin dünyasallaşmasında Aydınlanma dönemi ve liberal anlayış en önemli iki unsurdur. Birincisi aklın temelinde evrensel yeni bir düzeni ikincisi ise evrensel merkantil cumhuriyeti hedefler. Her iki yaklaşımın da içinde ulusal alanın örgütlenmesi ve pazar mantığı hâkimdir. Aydınlanmacı düşünürler insanları ayıran ve aralarındaki etkileşimi öldüren akıl dışı olanın yerine kişilerin ve malların serbest dolaşımını savunan ve birleştirici olan akli egemen

kılmayı amaçlamışlardır. Bu bağlamda insanların önce ortak bir dile sonra da iletişim aracına ihtiyacı vardır. Değiş tokuşun gerçekleşmesi için dilin ortak olması gerekir ki tüm dünya ortak bir pazara dönüşebilsin. İletişim aracı olarak da başta matbaa olmak üzere telgraf, telefon gibi teknolojiler ticaretin önündeki engelleri kaldırmıştır. Mattelart'a göre iletişim belirsiz olanı ortadan kaldırarak, sisteme dâhil etmektir. Telgraf evrensel iletişime olanak sağlamış ve sonucunda örneğin ölçüler standartlaştırılmış, tecimsel sözleşmeler ve vergi yasalarının temelleri birbirlerine bağlanmıştır. Ağırlık ve ölçüde metrik sistem benimsenmiş ve sabit birim iletişimin simgesel temelini oluşturmuştur. Bölgeler arası farklılıklar yerini benzerlik ya da aynılığa bırakmaktadır. İletişim insanları birbirine yaklaştırmıştır ve yeni topluluklar oluşturmuştur. Bu yeni topluluklar iletişim ağları ve ekonominin bütünleşerek yeniden ürettiği ve denetlediği sistemin parçasıdır. Ancak bu bütünleşmenin eşitsizlikler yarattığını unutmamız gerekir (Mattelart, 2016). Uluslararası düşünürsek ortaya çıkarılan iş bölümü ve ağlar uzamı hiyerarşikleştirilmektedir ve merkez ile çevre arasında kutuplaşmaya yol açmaktadır. (Mattelart, 1999: 255, 256). Bu durum belirli hoşnutsuzlukları ya da gerilimleri de beraberinde getirmiştir.

Tüccar dünya vatandaşı demektir. Ortak pazar herkesin çıkarını temsil eder ve bu yüzden de savaşların çıkmasını da önler (Çetin, 2018:247). İnsanlar tek bir pazarda ya da cumhuriyette üretici ve tüketici olarak bir araya gelerek ekonomik bir topluluk oluştururlar. Serbest rekabet evrenselliğin temelidir. İletişimin en büyük işlevi pazar için üretimin iş bölümünü sağlamasıdır. Fabrika artık tüm dünyayı içine alacaktır ve bu bağlamda iletişim bu büyük fabrikanın düzenlenmesi için vazgeçilmezdir. Malların ve iş gücünün serbest dolaşımı, haberin serbest dolaşımını da beraberinde getirmiştir. Liberalizm basının özgürlüğünü savunurken, diğer her şeyin de önündeki engellerin kaldırılmasını hedeflemiştir. Bireyselliği engelleyici her şey ortadan kaldırılmalıdır ve devletin keyfi iktidarı sonlandırılmalıdır. Ekonomi haberin hızlanmasıyla yeni bir ivme ve farklı bir yapı haline gelmiştir. Ekonomi uzam ve zamandan bağımsızlığını ilan ettiğinde üzerindeki her türlü otoriteyi de bertaraf etmiş olacaktır. Bu durum kendini 1980'lerden sonra kendini açıkça belli edecektir.

19. yüzyılda İngiltere ekonomik olarak bir süper güçtür. Bu ekonomik gücü en iyi şekilde deniz altında döşenmiş olan kablolar göstermektedir. İngiltere bölgelerin örgütlenmesinde belirleyici olan teknolojiye sahiptir. 1851'de ilk denizaltı kablosu kullanılmıştır. Denizaltı kablo ağı 1870'lerde Güneydoğu Asya'ya, Avusturya'ya, Çin'e, Antiller'e ve Güney Amerika'ya kadar uzanır. Kablo döşenmesi Pasifik Okyanusunun altına ise 1902'de tamamlanır. İngiltere dünyadaki denizaltı kablo ağının üçte ikisine sahiptir (Mattelart, 2016).

1906 yılında Uluslararası Radyo Telgraf Birliği kurulmuştur. Frekans dağılımı kontrol altına alınarak evrensel iletişimin de temelleri atılmıştır. Bir ülke bir dalga boyunu kullanmak istediğinde birliğe başvurmalı ve izin almalıdır. Bu durum azınlık bir grubun evrensel radyo dalgalarının tekeline aldığını gösterir. Önce gelen önce yararlanır emperyalist mantığı işlemiştir. Bu durum eşitsizliğin üretim sistemlerindeki teknolojik gelişmelerle ilerlemesi ve iletişim alanına yansımalarıdır. Emperyalizm eşitsizlik kavramını açıklamak için kullanılan bir terim olarak rekabeti sınırlayan büyük kartel ve tröstlerin oluşumunu ifade eder.

19. yüzyılın sonunda iletişimin evrensel bir kurtarıcı olduğu açıkça anlaşılır. Evreni sarmak ya da her şeyin buhar ve elektriklerle gerçekleştiği düşüncesi Saint-Simon ve öğrencilerinin genel yaklaşımı olmuştur (Saraç, 2022: 122). Saint-Simon dünyanın sanayiciler tarafından sanki bir fabrika gibi yönetilmesi gerektiğini düşünür. İletişim ağı bu yeni düzenin simgesidir. Saint-Simon ve kendisinden sonra gelenler soyut ve somut ağların başka bir deyişle iletişimin toplumsal işleyişin tam da kalbi olduğunu düşünmüşlerdir. Demiryolları, deniz yolları ve uzaktan iletişim bu soyut ve somut ağların göstergesidir ve evrensel ortaklığı gerçekleştirecek yeni güçlerin de habercisidir (Mattelart, 2005: 21). Bu bağlamda mühendisler ve işçiler ise yeni bir ordunun kuruluşunu ifade eder. Merkezden çevreye doğru olan etkileşim hız üzerine kuruludur. Sanayinin gelişime bağlı olarak demokrasi sorunu artık iletişime bağlıdır. İletişim teknolojileri sadece uzamsal uzaklığı azaltmaz, ekonomik olarak sınıfsal uzaklığı da azaltır. İletişimin gelişimi eşitlik ve demokrasi açısından da önemli hale gelmiştir. İletişim ağları işletme düşüncesini zenginleştirmektedir. Sanayiciler yeni demiryolları ve deniz yolları kurarak ve kredi kurumları ve okyanuslar arası kanallar açarak ağların son derece belirleyici rol oynadığı uluslararası bir alan açmıştır.

1830'lerden sonra büyük haber ajanslarının temellerinin atıldığını görürüz. 1875'den sonra basın grupları oluşmaya başlamıştır. İletişim uygarlaşmanın ilk adımı olarak ele alınmaktadır. Anında haber olgusu 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. İletişim ağları bölgeleri büyük dayanışma için birbirleriyle bağlamış ve büyük organizma biçiminde dokumaya başlamıştır. Herkesin zaman ve uzamda birbirine bağlanması ya da ortaya çıkan evrensel dayanışmanın sonucunda, evrensel risklerde ortaya çıkmıştır ancak dünya yeni bir toplumsal örgütlenme yoluna gitmiş ve sonucunda büyük bir sigorta şirketine dönüşmüştür. Devlet ve sosyal güvenlik düzenlenmesi adına önemli bir adım atılmış, 1. Dünya savaşı sonrası uluslararası riskleri en alt seviyeye indirmek ve dünyayı güvence altına almak için Milletler Cemiyeti ve Uluslararası Çalışma Örgütü kurulmuştur.

2. Dünya savaşı sonrası propagandanın önemini tüm dünya farkına varmıştır diyebiliriz. Ayrıca reklam ve halkla ilişkiler tüketim toplumunun lokomotifleri olmuşlardır. Savaş sonrasında

Hollywood filmleri yaygınlaşmış ve Amerikan değerlerini aktaran göstergelere dönüşmüşlerdir. İlk pazar araştırmaları Amerika'da gerçekleştirilmiştir (Çeliker Saraç, 2022:123). Tüketim toplumunun hızlı bir şekilde büyümesi toplumsal ilişkilerin temelini oluşturmuştur.

Amerikan finans ağlarının ve kültür endüstrisinin Avrupa pazarını önemli ölçüde ele geçirmesi Avrupalı düşünce insanları tarafından bir istila olarak nitelendirilmiştir. Amerikan kültürü sürüleştiren, materyalist ve düşünmeyi gerektirmeyen bir kültür olarak addedilmiştir. Pirandello, dünyada dolaşımda olan para Amerikan parası ve bu paranın arkasında yeni bir yaşam ve kültür vardır derken Gramsci, Fordizmin yaygınlaşması ve endüstriyel üretimin akılcılaştırılması ülküsü altında gizlenen ve şirket örgütlenmesini aşarak toplumsal yönetimin bütününe ulaşmayı amaçlayan değişimi sezmiştir. Krizin nedeni yitirilen bir erdem olan okumayı, duymayı ve dinlemeyi bilenlerin, görmeyi, yeniden okumayı ve yeniden görmeyi bilenlerin azalmasıdır (Mattelart, 2016: 61-61).

Uydu sistemleri, elektronik haberleşme hız kazanmıştır. Soğuk savaşla propagandanın önemi artarak devam etmiştir. İki kutuplu dünya da iletişim az gelişmişliğe karşı çağdaşlığı temsil eder konuma gelmiştir. Amerika 1942'de Voice of America'yı kurmuştur. Ayrıca dış ülkeler için propaganda amaçlı iki kanalı hayata geçirmiştir. Office of War Information açık propaganda, Office of Strategies Service örtülü propaganda amaçlı kurulmuştur. 1.Dünya savaşında gazeteci ve yazarlar etkin rol alırken 2. Dünya savaşında reklamcı, akademisyen, sosyolog, psikolog gibi insanlar görev almışlardır. Amerika doğu ülkelerine yayın amaçlı Free Europe ve Sovyetler Birliği için Radio Liberty'yi kurmuştur ve çalışanlar Amerikalı değil sosyalist bloktan gelen göçmenlerdir. 1957'de Amerika'da başkan Kennedy tarafından Ay'ı fethetme amacının yanı sıra evrensel bir bağlantı sistemi oluşturmak için NASA kurulmuştur. Uluslararası yayın akışı düzenlenmesinde birbirine karşıt iki görüş vardır. Birincisi Liberal düşünce doğrultusunda malların serbest dolaşımını savunan haberin serbest akışı ilkesidir. Amerika tarafından 1944'de devletin resmi doktrini olup, savaş nedeni olarak kabul edilmiştir. İkincisi ise Kremlin öğretisidir. Yani yurttaşların batı medyasının etkisinden kurtarmadır. Uluslararası radyo yayınlarının ülkeye girişinin bir dış gücün bir ulus devletin iç işlerine karışması olarak değerlendirilmesidir.

Gelişme yeniliğin yayılması olarak algılanmaktadır. Az gelişmiş toplulukların geliştirmek onları yerel olandan kopartarak çağdaş olana geçirmektir. Eskiden yeniye doğru geçişlerini sağlamaktır. Batılılaşma çağdaşlığın tüm niteliklerini kapsar. Medya çağdaş tavrı oluşturur ve geliştirir. Gelişmiş ülkelerin tüketim modellerini yayar. İlkel az gelişmiş demektir ve az gelişmiş olan gelişmiş olan ülkeye öykünür. Devlet dışında gelişen ve tüm dünyayı

sarmalayan ağların evrenselliği bölgelerin bütünleştirilmesi stratejisiyle uyumlu endüstriyel politikalar ve yabancı şirketlerin ulusların stratejik alanlara girmesiyle hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Evrensel bütünleşmeyi amaçlayan hareket hem uluslar ötesi hem de hükümetler üstü stratejilerle genişlerken ana etken iletişim ağlarıdır. Şirketlerin içinde buldukları yapıyla beraber dönüşmeleri sonucunda 1960'lardan sonra çok uluslu ya da uluslararası şirket kavramı ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler çok uluslu şirketler kavramı yerine uluslarötesi kavramının kullanımını önerir çünkü şirketlerin hem birçok ulusun hem de tek tek her ulusun taşıdığı tüm özellikleri içinde barındırdığı düşünülür. Bu tür şirketler içine girdikleri ulusların stratejik alanlarında kendilerine üst konum elde ederler ve güçlerini esneklik kavramından alırlar. Ülkelerin mali, doğal ya da hukuksal gibi elverişli koşullarından yararlanır ve elverişsiz koşullarından hemen sıyrılırlar.

2. Dünya savaşı sonrası Marshall Planı Amerikan değer sistemlerinin ve kusurdan arındırılmış modellerinin Avrupa'ya girmesini sağlamıştır. Bu durum yapısal değişimi de beraberinde getirmiştir. Şirket yönetimleri eskiye göre değişmekte ve reklamcılık modernleşerek gelişmektedir. Başka bir deyişle reklamcılık pazarlama teknikleriyle uluslarötesi anlayışı kamu alanının merkezine yerleştirerek iletişimin ticarileşmesini sağlamıştır. 1950'lerden sonra Amerikalı reklam ajansları iç pazarları ele geçirirken buradaki en önemli faktör sadece kendilerinin sahip olduğu iş bilgisinin hem öğreticisi hem de yayıcısı konumunda olmalarıdır. Başka bir açıdan bakarsak reklamcılar Amerikan ulusunun birer diplomatları olmuşlar ve ülkeleri için canla başla çalışmaktadırlar. Ülkenin değerlerini diğer ulusların içine sokarak onların yaşamlarını dönüştüren aynı zamanda sistemle bütünleştiren bir görev yerine getirmektedirler.

İletişim üzerine temel düşünce kültür emperyalizmi ve kültürel bağımlılık bir manipülasyonun sonucu değil, yapısal bir durumdur (Mattelart, 2016: 87). Merkez ve çevre ilişkisinde alışveriş merkez lehinedir ya da eşitsizliğin kaynağında belirleyici olan egemen güçlerdir. 1969'da UNESCO tek yönlü iletişim konusu üzerine bir uzmanlar toplantısı düzenlemiştir. Gelişmiş ülkelere doğru tek yönlü bilgi akışının ulusların birbirlerini anlamasında ve iletişim kurulmasında sorunlar yaratabileceği belirtilmiştir. 1972'de Sovyet temsilciler hem UNESCO hem de BM'de uydu yayımlarının düzenlenmesi için anlaşma sunmuştur. Haber akışının tekelleşmesine hizmet eden dört büyük haber ajansının verdikleri haberlerdeki taraflılık durumu işleyen düzenin tartışılmasına neden olmuş ve Amerika'nın direnciyle karşılaşmıştır. Ulusal iletişim sistemleri ve radyo frekansları gibi konular ulusların var olması ve kendi kaderlerini tayin etme hakları açısından tartışılmıştır. UNESCO'nun yeni başkanı M'Bow ve Nobel ve Lenin Barış ödülleri sahibi Sean MacBride 1977'de iletişim

sorunlarının araştırılması için uluslararası bir komisyon kurulmasını sağlamışlardır ve komisyon 1980’de bir rapor yayınlamıştır. Bu rapor bilginin akışındaki eşitsizliği resmi olarak ifade eden ilk belge olmasından dolayı önemlidir. MacBride raporu Belgrad’da UNESCO genel konferansında tartışılmıştır ve Reagan’ın başkan olduğu Amerika uzlaşmayı reddetmiştir (Mattelart, 2016: 88-90). Enformasyonun serbest akışı Amerika’nın temel argümanıdır.

Amerika tüm dünyadaki iletişim aygıtlarının önemli bir bölümüne sahiptir ve en fazla haberi akışa sokan bir güçtür. Böylelikle Amerika dünyanın geri kalanını kendi kapitalist değerleriyle yeniden üretirken aynı zamanda yeni bir bilinç de oluşturmaktadır.

İletişimin Küreselleşmesi

Küresel enformasyon düzeni birçok karmaşık ilişkiden meydana gelmektedir (Köse, 2007: 132). Küreselleşme dünyanın yönetim ve pazarlama uzmanlarının evreninden okunması üzerine temellendirilmesidir. Küreselleşmede amaç kapitalist üretim ve tüketim tarzının üzerine kurulu ve mübadelelerin, yatırımların ve sermaye akışlarının gerçekleştirildiği tek dünya pazarının oluşturulmasıdır. Küreselleşme tüketim toplumunun sınırlarının ortadan kaldırılması ve tüm dünyaya yayılmasıdır diyebiliriz. Bu bağlamda amaç yerel farklılıkların yok edildiği, türdeş bireylerin oluşturduğu bir dünya pazarının kurulmasıdır (Mattelart, 1996: 102). Küreselleşme kavramının ortaya çıkışı 1980’ler sonrasındır. Küreselleşme ilk olarak finansal alanda görülmüştür. Belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilen finans işlemleri artık anında bağlantıyla akışkan hale gelmiş ve küresel piyasalara bağlanmıştır. İletişim teknolojilerinin gelişimine bağlı olarak spekülasyon ve finans reel ekonomiden bağımsızlaşmıştır. Finansal olanın bir bütünlük arz etmesinin sonucu olarak farklı uzamlardaki krizler birbirlerini tetikleyebilmektedir. İletişim sistemleri ve finansal akış birbirlerini bütünlemektedir.

Küreselleşme zaman ve uzamdan görünürde bağımsızdır çünkü yoksul ülkelerin önemli bir bölümü yatırım ve mübadele akışlarının dışında kalmaktadır ve zengin ülkelerin ticaret merkezlerinde güç ilişkileri içinde akış sağlanmaktadır. Bu bağlamda küreselleşmenin emperyalizmi ortadan kaldırdığı düşüncesi doğru değildir. Toplumlar iletişim ağlarıyla birbirlerine bağlanmışlardır ve karşılıklı ilişki ve bağımlılık içinde bir bütünün parçasıdır. Bu düşünce gerçeği açıklamaktan çok gizlemektedir (Alemdar ve Erdoğan, 2002: 509). Küreselleşme yolunda yoksulluğun arttığı, işsizlik rakamlarının yükseldiği, evsizlerin çoğalması ya da köylülerin topraklarını kaybetmeleri ve gelecekle ilgili artan belirsizlikler gibi gerçekler kamuoyundan gizlenirken aslında üçüncü dünya ülkelerinin kalkındırılması da güçlü ekonomilere sahip Batılı ülkelerin bu ülkeleri pazar olarak görmelerinin sonucudur diyebiliriz. Yeni enformasyon ağlarının bankacılık sistemlerinin kurulması ve büyük miktarda para

aktarımlarına ya da spekülasyonlarının yapılmasına neden olduğu ve ayrıca IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların nasıl etkin rol oynadığı ya da Amerika'nın bir ülkeyi kurtarmak için yaptığı hamlelerin aslında kendi spekülöörleri kurtarmak için olduğu hiçbir zaman açıklanmaz.

Küreselleşme yeni bir sömürgecilik biçimidir. Eskiden devletler birbirlerini sömürürken günümüzde IMF ve Dünya Bankası şemsiyesi altında şirketler sömürüyü gerçekleştirmektedir. 1944'de Breton Woods Konferansında kurulan Dünya Bankası ve IMF 2. Dünya savaşı sonrası Amerika'nın dünyayı nasıl çıkarları konusunda biçimlendirdiğini göstermesi açısından önemlidir. 1970'lerden sonra görülen küreselleşme neo-liberal bir anlayışla, sermayenin yersiz-yurtsuzlaştığı, denetimsiz bir küreselleşmeye dönüşmüştür. Dünya Bankasının demokrasi, iyi yönetim, açıklıkla mücadele söylemleri sanki Amerika'nın propaganda bakanlığı işlevi görmektedir (Amin, 2014: 74). IMF, Amerika'nın dünya sisteminde denetimini sağlamak için kurulmuş bir kurumdur. Dünya Bankası IMF'in dayattığı politikaların zorunlu tamamlayıcısıdır. Tarihinde hiçbir şekilde çok uluslu şirketleri karşısına almamıştır ve kendini bir kamu kurumu olarak görmemiştir. Çok uluslu şirketlerin gelişmekte olan ülkelerin içine girmesinden sorumlu bir kurum olarak pazarın genişlemesini sağlayan politikaları takip etmiştir. Örneğin; çok uluslu şirketlerin maden faaliyetlerinde bir tür millileştirmeye karşı sigorta görevi görmekteydi. Altyapı yatırımlarının desteklemesiyle aslında çok uluslu şirketlerin işlerini kolaylaştıran bir güç rolündedir. Tarım alanlarında ise kendi kendine yeten köylülere kredi açarak sosyal eşitsizliklere meydan veriyor ve kendine bağımlı kılarak aslında köylünün ya da yerel halkın özerkliğini tahrip ediyordu. Sistemli bir şekilde tren yolları yerine kara yollarını teşvik ederek petrol pazarını geliştirmekte ve daha da önemlisi bu yolla dış ticaret açığı verilmesine neden oluyordu. Dünya bankasının stratejisi büyük şirketlerin stratejisiyle her zaman uyum göstermiştir.

Küreselleşme rekabete karşı kazancını mümkün olduğunca artırmak ve pazar payını sağlamlaştırmak için tüm bilgi ve yeteneklerin kullanılmasını ve yenilenmesini evrensel olarak gerçekleştiren bir şirket işletmesi modelidir denilebilir. Küresel şirkette bölümler arası ilişkilerde olması mümkün bir aksaklık sistemi tıkayabilir. Bu nedenden ötürü her an ve her yerde iletişime ihtiyaç vardır. Üretim ve iletişim alanları bütünleşmiştir. Şirket çalışanı kendi kendinin patronu olurken tüketici de üretimde ortak pozisyonuna geçmiştir. Bu durum yeni ilişkiler doğurmuştur. Fordist sistemde yerel, ulusal ve uluslararası birimler birbirinden bağımsızdı ve etkilenmezdi. Ancak yeni dünyanın anlayışında bu üç bölümde birbiriyle etkileşim halinde olup birbirlerini belirleyici konuma geçmişlerdir (Mattelart, 2016). Nitekim bu anlayış global ve lokal olanın birleşmesiyle glokale kavramını getirmiştir.

Küresel kültürün amacı tek bir imge pazarının yaratılmasıdır. Amerikan kültür endüstrisi küreselliğin parametrelerini belirlemektedir. Küresel boyutta iletişim ağlarının kurulması ulusal iletişim sistemlerinin kurallardan arındırılmasını gerektirmiştir. 1980'lerde ele geçirme ya da birleşme yoluyla gerçekleşen tekelleşme sonrası yeni bir tekelleşme dalgası sayısallaşmanın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Sayısal dile çevrilen tüm ürünler herhangi bir aktarıcıyla taşınabilecektir. Bu bağlamda Amerikan kablo operatörleri, sinema endüstrisi, telefon şirketleri ve iletişim grupları bir birlik oluşturmuştur. Etkinlik alanları geniş endüstrilerin Disney-ABD ve Time-Warner-Turner gibi birleşmeleri getirmiştir. Ayrıca yeni sözcüklerin türetilmesi de bütünleşmenin sonucudur. Advertorials, informercials ya da edutainment. Haber ve iletişim teknolojilerinin bütünleştiğini görmekteyiz.

İletişimin Amerikanlaşması

Geçmişe baktığımızda 1898 yılında T.Roosevelt dünyanın Amerikanlaşmasının bir kader olduğunu ifade ettiğini ya da Wilson'ın 1915 yılında Dünya Birleşik devletlerinin kurulmasından bahsettiğini görürüz (Cheviron, 2014). Mattelart'a göre bu söylemler Amerika'nın kültürel olarak dünyayı egemenlik altına almasını meşrulaştırmaktadır (Mattelart, 2016). Endüstriyel olarak üretilen ve pazar odaklı ihraç edilen "kültür modelleri" Amerika'nın ekonomik hegemonya aygıtıdır. Demokrasi de sistemi tamamlar nitelikte alt bir ürün olarak gerçekleşen bir olgu olarak sunulur. Ekonomik küreselleşme kültürü içine alan ve kültürle yayılan bir gelişmedir. Aslında dünya ekonomikleşmektedir. Başka bir deyişle her şey metalaşmaktadır. Aydınlanma düşüncesinin değerleri piyasa sisteminde yok olmaktadır.

Siyaset ekonomiye eklenmiştir. Politik yönetimin en temel ilkesi demokrasidir. Rasyonel temelde yasalar yapılmalı ve bu yasaları uygulayacak kişiler seçilmelidir. Ekonomik yaşamda ise en temel ilke pazardır. Burada da güçlü olan pazarın gerektirdiklerini en iyi şekilde yerine getirecek başka bir deyişle rasyonel olanların öne çıkmasını sağlayacak bir yönetim şekli ortaya konmalıdır. Ancak demokrasi tüm insanları içine alan ve eşitlik sunan bir yaklaşımken, sistemin ya da ekonomik alanın sunduğu demokrasi dışlayıcı ve tekçi olarak güçlülerin yaşamını kolaylaştırmakta ve güçsüzleri dışarda bırakmaktadır. Bu bağlamda demokrasi ve piyasa birbirlerini üretmektedirler. Rasyonel temelde alınan politik kararların sonucu pazarın ortaya çıkardığı sonuçlarla bir ahenk içindedir. Demokratik haklar rasyonel girişimciler tarafından kullanılmalıdır. O zaman politik alan kendini feshederek ekonominin içine girmektedir (Amin, 2014: 43). Demokrasi güçlü olanın kazanmasının ve rekabetin belirleyiciliği üzerine kurulmuştur. Geleneksel toplumda birey ait olduğu aile ya da klan gibi topluluklar yoluyla kendini tanımlarken, bireycilik ya da bireysel özgürlük varoluşsal bir

mücadeleyi beraberinde getirmektedir. Rekabet bireyselleşmenin ya da birey olma yolundaki özgürlüğün ilk koşulu haline gelmiş ve kapitalizm bu durumu meşrulaştırmıştır. Amerika eşitliğin karşısına bireysel özgürlüğü koymaktadır. Eşitsizlik demokrasinin bir parçası olarak kabul edilmektedir ancak bu demokrasinin içinde eşitsizliğin kabul edilmesi kapitalizmle ortaya çıkmıştır. Kapitalist meta ilişkilerinin yayılmasıyla toplumsal ilişkiler biçim değiştirmiştir. Kapitalizm öncesi sosyal ilişkilerde düzenleyici bir rol üstlenen aile, din gibi kurumlar kendini piyasa koşullarına bırakarak sistemle uyumlu bir şekilde ya da yıkıcı niteliğiyle uyumlu bir şekilde dönüşmüşlerdir. İnsanlar ekonomi alanında tüketici, politik alanda ise pasif izleyicidir.

Amerika'nın savunduğu gibi iletişim sistemleri içinde buldukları toplumun demokrasisine katkı sağlamaz ve daha fazla özgürlük getirmez. İletişim sistemleri başta en çok Amerika'daki çok uluslu şirketler olmak üzere mülkiyet ve iktidar ilişkilerinden dolayı mevcut düzenin geliştirilerek devam etmesine hizmet ederler. Amerika'nın dünyanın geri kalanıyla karşılaştırıldığında en son teknolojiye sahip bir ülkedir ve bu avantajını kendi çıkarları doğrultusunda başka bir deyişle ekonomik olarak güçlü olmayan ve teknoloji olarak geride kalmış ülkeler üzerinde tek taraflı kültürel hegemonya kurarak kullanmaktadır. Amerika egemen güç, diğer ülkeler ise bağımlıdır. Kültür emperyalizmi Amerika'nın iletişim teknolojilerini kullanarak sahip olduğu değerleri tek yönlü olarak diğer ülkelere aktarmasıdır. Amerika bunu yaparken aslında kendi kapitalist yaşam tarzını ihraç ederek hem tüm dünyayı kültürel olarak Amerikanlaştırmaya hem de kendi ekonomisine dahil ederek sömürmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda kültür ve ekonomi birbirlerinin içine geçerek bir bütün oluşturmuşlardır. Ekonomi alanında etkili olmak için öncelikle kültürel etki alanı yaratılmalıdır. Amerika bu etki alanını serbestlik ve özgürlük temelinde bir model sunarak gerçekleştirmektedir (Schiller, 1991). Bu model Amerika'nın çıkarlarıyla ya da kapitalist sistemin gerektirdikleriyle uyumludur ve hedefine aldığı ülkelerin içine bu modelle yani kültürel ve ekonomik olarak girmektedir. Bu girişi enformasyonun serbest akışı doktrinini kullanarak gerçekleştirir. Ancak bu akış ekonomisi güçlü ve son teknolojiye sahip olan güçlü taraftan ekonomik olarak güçsüz ve yeterli teknolojik donanıma sahip olmayan tarafa akış şeklinde gerçekleşmektedir. Amerika'nın kontrol ettiği ya da Amerikalı şirketlerin sahip olduğu kitle iletişim araçları kapitalist kültürü yayarak insanların sistem için çalıştırmakta ve uyumlu hale getirmektedir.

Şirketler iktidarlarını finans kaynaklarını, teknolojiyi, Ar-Ge faaliyetlerini, üretim bilgisini, teknolojiyi ve içerikleri üretme, dağıtma ve tüketim süreçlerini kontrol ederek bu alandaki güç ve kontrolleriyle oluştururlar (Schiller, 1969: 5). Bu güç ve kontrol, kültür endüstrilerine hakimiyeti sağlarken ayrıca bu alanlarda tekelleşmeyi de beraberinde

getirmektedir. Ancak küresel Amerikan şirketleri ve Amerikan devleti arasında karşılıklı ve tamamlayıcı nitelikte bir ilişki mevcuttur. Amerika devlet olarak hem yürüttüğü uzay araştırmalarıyla başka bir deyişle uydu sistemleri ve diğer teknolojik ilerlemelerle ve altyapı hizmetleriyle hem de sağladığı politik ve askeri güçle, bu şirketlerin sahip oldukları gücün oluşmasında etkili ve önemli ölçüde belirleyicidir. Teknoloji bağlamında güç ve kontrolün sağladığı avantaj enformasyonun tek yönlü akışıdır. Enformasyonun tek yönlü akışıyla malların akışından önce insanlar kültürel olarak yeniden üretilirler ancak bu kültür tüketim kültürüdür ve başka bir deyişle birey Amerika'nın çıkarlarıyla ya da kapitalist değerleriyle uyumlu tüketici olarak yeniden oluşturulur (Schiller, 1991).

Teknoloji şirketleri insanların sistemle bütünsel olarak yeniden üretilmesinde en önemli role sahiptir. Ancak bu şirketlerin görevlerini Amerika dışında ya da diğer ülkelerin egemenlik alanlarında yapabilmesi belirli bir hukuk altyapısını gerektirir. Bu hukuk altyapısı daha fazla özgürlük ve demokrasi düsturuyla serbest pazar mantığıyla gerçekleştirilmektedir. Serbest pazarın herkese eşitlik sağladığı düşünülse de adil ya da eşitlikçi olmayan gelir dağılımı nedeniyle emtiaya dönüşen ve piyasa için üretilmiş olan enformasyona pek çok insan ulaşamaz. Başka bir deyişle serbest pazar da güçlü olan kazanır. Karlılık enformasyonun üretimini ve dağıtımını belirlemektedir. Enformasyon kapitalist sistemle uyumlu bir şekilde üretilerek dağıtılır. Enformasyon hem kar getiren bir emtia olarak hem de insanları sistemle uyumlu şekilde yönlendiren ve dönüştüren bir işlevi vardır. Bu doğrultuda teknoloji ya da enformasyonun demokrasi ve özgürlüğü getirmesi bir yana, mevcut statünün devamını sağladığı söyleyebiliriz. Amerika'nın resmi ideolojisi olan serbest akış doktrinini temelini bireylerin kazançlarını maksimize etmek için kendi çıkarlarının peşinde koşmaları gerektiği düşüncesinden almaktadır. Bunun içinde özgür olmalıdırlar. Ancak Amerika gibi bir süper gücün karşısında başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere pazar koşullarında mücadele etmek için yeteri kadar güçlü değildirler. Özgürlük ya da demokrasi vaadiyle yüksek kazanç için tüm engellerin ortadan kaldırılması güçlü olana avantaj sağlamaktadır. Piyasanın rasyonalitesi alternatifleri yok etmiştir. Demokrasinin içi boşalmıştır çünkü rasyonalite demokrasinin gereği olan alternatiflerin varlığını sona erdirmiştir. Politika ve ekonomi alanları bir birleriyle bütünleşmiştir. Özel sektör ve devlet tek bir güç olarak haydutlaşmaktadır. Amerikan değerleri orantısız miktarda gelişmekte olan ülkelerin sınırından içeri girer ve onların yerel olarak addedilen kültürel özelliklerini yok ederek sömürgeye dönüştürmektedir.

Eskiden sanayileşmiş ülkeler ile sanayileşmesini tamamlayamamış ülkeler arasındaki sermaye ilişkileri yerini sanayileşmiş ve madencilik, enformasyon ve teknoloji gibi belirli alanlarda tekelleşmiş ülkeler ile sanayileşmiş ve uyduya dönüşmüş ülkeler arasındaki ilişkilere

bırakmıştır. Kapitalizm yayılcı ve dönüştürücü olması açısından merkez alanların çevre alanlara baskısını zorunlu kılmaktadır. Devlet sermayeyi temsil etmektedir ve onun emrinde politik ve askeri destek sağlamaktadır. Sermaye ulusal sınırların dışında yayılarak ve yayıldığı alanları dönüştürerek başka bir deyişle sisteme dâhil ederek emperyalist amaçlar taşımaktadır. Bu bağlamda Amerika demokrasi yoluyla dünyanın farklı bölgelerini kültürel ve ekonomik olarak fethederek ve onları sömürgeleştirerek sisteme dahil etmektedir. Bunu yaparken demokrasiyi ekonomik alanda rasyonelleştirmekte ve kendi pozisyonunu demokrasiyi kullanarak meşrulaştırmaktadır. Küresel boyutta liberalist ekonomik düzen sürekli şiddeti başka bir deyişle askeri gücün varlığını ve müdahalesini zorunlu kılmaktadır.

Amerikan küresel şirketlerin kapitalist sistemin parçası olarak stratejilerini gerçekleştirebilmeleri için iletişim altyapısı zorunludur çünkü şirketler arası eşgüdüm ve üretim, dağıtım ve tüketim sürecinin tamamlanabilmesi bilginin depolanmasını, işlenmesini ve saklanmasını gerektirir. Amerika hem teknoloji satmaktadır hem de sattığı teknolojileri kullanarak kendi değerlerini o ülkenin sınırlarının içine sokarak önce kültürel sonra da ekonomik olarak tahakküm kurmaktadır ve o ülkeyi sömürmektedir. Bilgisayarlar, mikro işlemciler ve diğer teknolojik araçlar yaşamın vazgeçilmez unsuru olmuşlardır. Amerika'nın yüksek teknolojiye yatırım yapması ve bu bağlamda uzay araştırmalarına yönelmesi kendisine diğer ülkelere kültürel ve ekonomik alanlarda tahakküm kurmasını kolaylaştırmıştır.

Küresel Amerikan şirketleri Amerika'nın sınırlarının içinde ve ötesinde kendi kurallarını koydukları küresel bir pazar sistemi oluşturmuşlardır. Bankacılık, sigortacılık, turizm, ulaştırma gibi alanlarda bilginin depolanması, işlenmesi ve saklanması zorunlu olarak bilgisayara ve ağ teknolojilerinde ileri olmayı gerektirmektedir ve bu durum Amerika'nın lehine bir durum yaratmaktadır.

İlerlemecilik adı altında sunulan enformasyonun önemli bir kısmı tüketimi sağlayan ya da motive eden türdendir. Ağlarla sarmalanmış günlük yaşamda kullanılan kredi kartları ya da gidilen her yere götürülen akıllı telefonlar gibi teknolojiler, tüketicinin kontrol edilmesi ve denetlenmesinde şirketlere avantaj sağlamaktadır. Ayrıca yeni reklam stratejilerinin ve satış tekniklerinin geliştirilmesinde son derece önemli bir veri kaynağı oluşturmaktadır.

IBM, Apple ve Microsoft gibi Amerikan şirketleri dünyada egemen güçler olarak kabul edilmektedirler çünkü hem teknolojiyi hem de teknolojiyi kullanarak görünürde eşitlikçi olan pazarı kontrol etmektedirler. Amerika, dev küresel şirketleriyle tüm pazarı tekeline alabilecek ve kendi çıkarları doğrultusunda kültürel hegemonyası kurabilecek ve zihinsel olarak kapitalist yaşama uyum sağlayabilecek yeni tüketiciler üretebilmek için teknolojiye sürekli yatırım

yapmaktadır ve uzay araştırmalarına devam etmektedir. Uzay araştırmalarında esas olan uzaydan dünyayı yönetmenin daha kolay olmasıdır diyebiliriz.

Kendi hegemonyasını dayatan Amerika çevre ülkeler üzerindeki hakimiyetini kendisinin kurup ve yönettiği Dünya Ticaret Örgütü, IMF, Dünya Bankası gibi kurumlarla sağlamaktadır. NATO ise dünyanın askeri olarak kontrol altına alınmasının temsilcisidir. Bu kurumlarla tekellerin çıkarları doğrultusunda çevre ülkelerin üretim biçimleri şekillendirilmekte ve para politikaları yönlendirilmektedir. Amerikan yayılcılığının sonucunda ortaya çıkan şiddet, medeniyetler çatışması olarak adlandırılarak aslında Amerika'nın ideolojisini gerçekleştirmesi meşrulaştırılmaktadır. Kapitalizm yaşanması gereken bir zorunluluk halini almıştır. Oysaki kapitalizm gittiği yerlere yoksulluğu da beraberinde götürmüştür. Yapısal olarak kapitalizm hem yapıcı hem yıkıcıdır. Yapıcıdır çünkü üretici güçler gelişir, yıkıcıdır çünkü emekçiye köleleştirir. İnsanları sisteme dahil ederek onları kendiyile bütünleştirirken, kendini sistemin çıkarları doğrultusunda yeniden oluşturmamaları dışlamaktadır.

Amerikan şirketlerinin diğer ülkelerin sınırlarından içine girebilmeleri için kuralsızlaştırma ve özelleştirme politikaları önemlidir. Böylece küresel şirketlerin önündeki ulusal iletişim sistemlerine sızmalarındaki engeller ortadan kalkmış olacaktır (Yaylağül, 2018: 16). Başka bir deyişle şirketlerin birbirleriyle olan iş birliklerinin ve eşgüdümün sağlanmasındaki yerel engeller aşılanacak ve uluslar üzerinde bir yapı inşa edilecektir. Satın alma ya da birleşmeler yoluyla ele geçirilen yerel kanallar, Amerikan kültürünü, yaşam tarzını enjekte eden eğlence programlarıyla izleyiciyi daha verimli bir tüketiciye dönüştürmektedir. Bu durumu önleyici politikaları uygulamaya geçirmek isteyen hükümetler ise tekelcilikle suçlanırken gerektiğinde küresel Amerikan şirketleri tarafından askeri darbeler düzenlenerek daha demokrat ve özgürlükçü hükümetlerin iş başına getirilmesi için ortadan kaldırılmaktadır. Ulus-devletler Amerikan küresel şirketlere karşı kendi ulusal sınırlarını koruma ve egemenliklerini sürdürme güçlerini önemli ölçüde yitirmişlerdir (Mosco, 2001: 191). Mattelart'a göre kitle iletişim araçları tarafından üretilen ve dolaşıma sokulan enformasyon geleceğin hammaddesidir. Enformasyon günümüzün yenedünya düzeninde en belirleyici unsur olmuştur. Sanayi Devrimini başlatan enerji ve bilimsel devrim kadar önemli olmakla beraber, enformasyon kapasitesi ülkelerin ne kadar bağımsız olacağını da belirleyecektir (Mattelart, 1992: 17).

Başka bir şekilde ifade edecek olursak piyasaların kuralsızlaştırılması piyasaların tekeli kapitalist dev şirketler tarafından düzenlenmesidir. Mesele akışkan sermaye fazlasının gitmesi gereken başka pazarların bulunmasıdır. Kriz kapitalist sömürü sonucunda elde edilen yüksek

karların, üretim kapasitesini artıracak karlı alanlarda değerlendirilememesinin sonucu ortaya çıkmaktadır. Devlet sistemli olarak düzenlemeleri ortadan kaldırmaktadır. Ancak tüm pazarlar düzenlenir. Mesele, kimin nasıl düzenlendiğidir. Kuralızsızlaştırma ile pazarların tek yanlı olarak egemen sermaye tarafından düzenlendiğinin üzeri örtülmektedir. Düzen güçsüzlerin güçlülerin çıkarlarına işleyen mantığın bir parçası olmalarıdır.

Değer yasası sadece ekonomiyi değil toplumsal, kültürel ve politik yaşamı da etkilemektedir. Kapitalist değerler sanki doğal bir düzenin ürünü gibi sunulurken, insanın bilinci de sistemle uyumlu bir şekilde üretilmektedir. Kapitalizm gittiği her yere beraberinde istikrarsızlığı da götürerek insanların geleceğini belirsizleştirmekte ve sürekli endişeye mahkum ederek, bir çatışma alanı yaratmaktadır. Bu çatışmalar ve gerilimin sistemin kendisi olduğu inkar edilerek sistemin kendi kendini düzenleyen ve dengeli bir piyasanın garantisinde, kanunların denetiminde olduğu ortaya konmaya çalışılarak sistem meşrulaştırılmaktadır. Sistemin mantığına göre krizler pazarların yetersizliğinden ve daha liberal kanunların yapılmamasının sonucudur. Kapitalizmin daha fazla kar elde etmek amacıyla geniş alanlara yayılması, pazarın geniş alanlara yayılması demektir ve bu durum ilerlemenin ya da kalkınmanın bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Sonuç

Sanayileşmenin sonunda başlayan ve tüketim düzenine geçilmesiyle en üst seviyeye ulaşan iletişim ağlarının tüm dünyayı sarması ekonomik yapının genişlemesini ya da kapitalizmin yayılmasını beraberinde getirmiştir. Ekonomisi güçlü olan ülkeler kendilerine ait iletişim sistemlerini de çıkarları doğrultusunda kullanmaktadırlar. Amerika dünyanın en güçlü ekonomisi olmasının yanı sıra en yüksek teknolojinin de sahibidir. Başlangıçta Matbaayla başlayan dönemde iletişim teknolojisi insanlığın gelişimine olumlu katkı sağlamakta ve kültürel, toplumsal ve ekonomik olarak insan yaşamını ilerleme ülküsü doğrultusunda geliştirdiyordu. Sonrasında telgrafla başlayan ve televizyonla devam eden teknolojik gelişmeler, iletişim sistemlerinin yayılması ve dönüştürücü etkisi açısından önem arz etmekle beraber özellikle 2. Dünya savaşı sonrası iletişim sistemlerinin gelişimi insanların özgürlüğünü engelleyen, düşündürmeyen ve en önemlisi hegemonya kuran bir sisteme dönüşmüştür. İlerleme ülküsü bağlamında rasyonel üretim düzeninden irrasyonel tüketim düzeninde yaşamaya başlayan insanların sisteme entegre olmasında teknoloji temelinde gelişen iletişim sistemlerinin payı son derece önemlidir. İletişim kapitalist sistemin bir parçasına dönüşerek, ekonomiye hizmet eden bir işlevsel nitelik kazanmıştır ve hem en ileri kapitalist olan hem de en gelişmiş teknolojilere sahip olan Amerika, gücünü iletişim sistemlerini kullanarak dünyanın

geri kalanını kendine sistemsal olarak eklemeye amacıyla kullanmaktadır. Amerika kapitalist değerlerini sahip olduğu iletişim teknolojileriyle eşitlikçi olmayan bir şekilde dünyanın geri kalanına enformasyonun tek yönlü akışı doktrinini kullanarak enjekte etmektedir. Amerika sistemle uyumlu bir şekilde dünyanın geri kalanına dünyayı sarmaladığı iletişim ağlarıyla, ekonomi temelinde kültürel bir hegemonya kurarken, aslında bilginin tek yönlü akışını sağlamasıyla iletişimi Amerikanlaştırmıştır. İletişimin görünürde dünyasallaşması ya da küreselleşmesi aslında Amerikanlaşmanın yolunda farklı bakış açıları olup, küreselleşme zaten kendisi küresel bir güç olan Amerika'nın içinde onun önce kültürel alanına sonra ekonomisine dahil olarak gerçekleşmektedir. Arkasına Amerikan devletinin politik ve askeri gücünü alan ve yüksek teknolojiye sahip dev Amerikan şirketleri dünyanın geri kalanını önce kültürel olarak istila etmektedir sonrasında ekonomik olarak sömürmektedir. İletişimin Amerikanlaşması; Amerika'nın dünyanın tek süper gücü olarak kültürel istilasının ve sonrasındaki ekonomik sömürüsünün uzay araştırmaları, uydu faaliyetleri ve dünyayı sarıp sarmaladıkları ağlarla gerçekleştirmesidir.

Kaynakça

- Adanır, O. (2017). *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*. İzmir: Eylül Sanat Yayıncılık.
- Baudrillard, J. (2009). *Gösterge Ekonomi Politiği Hakkında bir Eleştiri*. (Çev. O.Adanır, A. Bilgin). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2017). *Tüketim Toplumu*. (Çev. N.Tutal, F.Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Batuş, G. (2003). "Neil Postman". *Kadife Karanlık*. (Ed.N. Rigel). İstanbul: Su Yayınevi. 261-275.
- Carey, J. W. (2019). "Time, Space, and the Telegraph". *Communication in History*. (Ed. P. Heyer & P. Urquhart). Routledge. 113-120.
- Chevron, N.T. (2014). *Küresel İletişim*. İstanbul: Ekslibris Yayıncılık.
- Çeliker Saraç, D. (2022). "A.Mattelart'ın İletişimin Uluslararasılaşması Üzerine Düşünceleri". *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, (11): 115-132.
- Çetin, B. (2018). *Kitle İletişim Kuramları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdoğan, İ.; Alemdar, K. (2002). *Öteki Kuram*. Ankara: Erk Yayınları.
- Goff, J. (2005). *Ortaçağda Batı Avrupa*. (Çev. N. Uluç). Ankara: *Doğu-Batı Dergisi*.
- Güngör, N. (2016). *İletişim, Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Huberman, L. (2017). *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla..* İstanbul: İletişim Yayınları.

- Köse, H. (2007). *Küresel Akıntıya Karşı Sivil Arayışlar, Alternatif Medya*. İstanbul: Yirmidört Yayınevi.
- Küçükcalay, A. (2014). *Dünya İktisat Tarihi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Mattelart, A. (1992). “İletişim ve İletişim Araçları: Tehlikeli Bir Konu”. *Medya Dünyası*. (Ed. Jean-Marie Charon). (Çev. Oya Tatlıpınar). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mattelart, A. (2005). *Gezegensel Ütopya Tarihi: Kehanetsel Kentten Küresel Topluma*. (Çev. Şule Çiltaş). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mattelart, A. (2016). *İletişimin Dünyasallaşması*, (Çev. H. Yücel). İstanbul: İletişim Yayınları.
- McLuhan, M. (2001). *Gutenberg Galaksisi*. (Çev. G. Ç. Güven). İstanbul: YKY.
- Mosco, V. (2001). *Herbert Schiller. Television & New Media*. 2(1): 27-30.
- Pirrenne, H. (2016). *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*. (8.baskı). (Çev. Uygur Kocabaşoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. (Çev.K. İnal). İmge Kitabevi.
- Postman, N. (2020). *Televizyon: Öldüren Eğlence*. (Çev. O. Akınhay). Ayrıntı Yayınları.
- Schiller, H. I. (1969). *The Mass Media and the Public Interest. Television Today: The End of Communication and the Death of Community*. Washington DC: Institute for Policy.
- Schiller, H. I. (2001). “Digitised Capitalism: What Has Changed?”. (in) *Media, Power, Professionals and Policies*. (Ed. H. Tumber). London: Routledge.
- Virilio, P. (2003). *Enformasyon Bombası*. (Çev. Kaya Şahin). İstanbul: Metis Yayınları.
- Yaylagül, L. (2018). “Herbert Schiller’in İletişim ve Kuram Araştırmalarına Katkısı”. *Kurgu*, 26 (2): 11-23. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kurgu/issue/59638/859499>